

Ivana Maksić

GRAD UVREDA

(Didije Eribon: *Povratak u Rems*, prevela s francuskog Milena Ostojić, Sandorf, Zagreb, 2019)

Deset godina nakon originalnog izdanja knjige *Retour à Reims*, zagrebački „Sandorf“ objavljuje prevod ovog jedinstvenog i uticajnog štiva francuskog filozofa i sociologa Didi-Jeja Eribona (1953), autora brojnih studija među kojima je i biografija Mišela Fukoa.¹

Povratak u Rems je eseistička autoanaliza i intimna isповест čvrsto usidrena u političko-društvenu stvarnost. Na svakoj stranici potvrđuje se autorov kredo da je „individualna genealogija neodvojiva od društvene arheologije i topologije“, čime se umnogome negira neoliberalna konzervativna ideja o privilegovanju individualnih pregnuća i odgovornosti.

Koliko je kompleksan beg i koji ulog podrazumeva povratak? Kako upravljati svojim odnosom s prošlošću koje se stidimo? Ovo su neka od pitanja-vodilja koja iskrasavaju kroz pokušaj izmirenja sa samim sobom, onim delom sebe koji smo odbili, odbacili i kojeg smo se odrekli.

Ono iz čega smo se istrgnuli ili smo se htjeli istrgnuti i dalje je integrativni dio onoga što jesmo.
(...)

Svijet nas stalno poziva na red, reaktivirajući tako stare osjećaje koje bismo radije zaboravili, koje katkad mislimo da uistinu i jesmo zaboravili.

Čak i onda kada je sasvim lična, fotografija svedoči o političkom kontekstu jednog vremena. Na fotografijama, kako tvrdi Eribon, možda i više nego na živim ljudima u pokretu, posmatraču se nudi klasna dimenzija datih tela. Ovi eseji ne predstavljaju tek intimno, psihanalitičko dešifrovanje ili razračunavanje s vlastitim traumama, koliko ponovno smешtanje i razmeštanje pojedinca i njegove istorije u više ravnih i na više nivoa, unutar klasnog sistema, hijerarhija i koordinata društvenog sveta koje tu istoriju ocrtavaju.

Privatno je proizvedeno javnom sferom. Norme proizvode našu psihu i našu subjektivnost.

Kada kaže da su „kazne usijanim željezom utisnute u naša ramena u trenutku rođenja“, autor ne govori o ličnom, porodičnom nasleđu, već o surovom klasnom determinizmu, osećajući da je „svet od koga je pobegao i dalje utisnut u njegove misli i urezan u njegovo telo“. Otuda sama ideja povratka podrazumeva izvesnu retramatizaciju, ponovno izlaganje povredama za koje je verovao da su zalećene.

¹ Izdavačka kuća „Kарpos“ objavila je ovu knjigu u prevodu Jelene Stakić, 2014. godine.

Pišući o perfidnom sistemu samoeliminacije tokom školovanja, Eribon naglašava da pripadnost klasi determiniše čak naše sklonosti ili ukuse. Ljudi „biraju“ ono na šta su već osuđeni. Društvena presuda je provizorna i nepravedna, a obrazovni sistem u kapitalističkom sistemu besomučno reprodukuje nepropusnost između klasno nepomirljivih svetova.

Eribon upućuje na raskol koji nastaje između privilegija koje su preduslov da bi se uopšte pisalo o radničkoj klasi i udaljavanja od same radničke klase koju ta ista pozicija podrazumeva. Klasno suprotstavljeni svetovi pripadaju različitim temporalnostima.

Budući da preferira sociološki vokabular naspram psihanalitičkog, autorovo viđenje *melanholije* skopčano je s „rascepljenim habitusom“ (Burdije), ili fenomenom „klasnog prebega“, kako sebe naziva. U njemu meandriraju dva sopstva – ono koje idealizuje radničku klasu, vođeno ostacima klasnog instinkta ili šezdesetosmaškim sloganima i ono koje je snažno osećalo odbojnost i stid prema njenoj stvarnosti i pojedincima koji je čine.

Zašto sam u cijelo tijelo ponutrio hijerarhije društvenog svijeta dok se intelektualno i politički borim protiv njih?

Prikaz postajanja autora subjektom preklapa se sa putem koji prelazi sama radnička klasa, od ideološki leve, privržene Komunističkoj partiji, za koju je glasanje predstavljalo čin kolektivnog potvrđivanja vlastite političke snage, do razjedinjene, „nacionalno objedinjene“, desne, za koju su antiimigrantski afekti postali „žarište političke preokupacije“. Eribon mapira genealogiju ove transformacije, dajući vrlo preciznu analizu promene društvene paradigme i nestajanja čitavog jednog diskursa i nasleđa radničke kulture, prakse i borbe.

Njegova porodična istorija umnogome je istorija same radničke klase. „Jedan od braće mog oca postao je lopov (...) kao beskućnik je umro na ulici“, „djed mi je bio stolar, umro je u 54. godini od raka grla“, drugi je bio perać prozora, „baka je čistila urede da zaradi za život“, otac je „po hladnoći šampanjske zime biciklom prelazio po dvadeset kilometara da bi nabavio hranu“. I nakon trideset pet godina, ta istorija se i dalje, bez izuzetka, urezuje u živote njegove braće, pa i njihove dece: „nezaposlen“, „zidar“, „radi u tvornici“, „radi u vinском podrumu“, „živi od socijalne pomoći, jer mu je prenošenje životinjskih trupala uništilo leđa“. O ocu govori kao o negativnom modelu, negativnoj referentnoj tački u odnosu na koju je gradio sebe, o nekome s kim nikada zapravo nije razgovarao, koga nije poznavao, o gađenju i mržnji koja možda, kako je pisao i Džeјms Boldvin, predstavlja pokušaj da se izbegne suočavanje s bolom.

Znakovit je i osrvt na sudbine žena (pretkinja) potlačenih materinstvom od kojih su neke imale više od desetoro dece, na baku koju „je njezin otac izbacio iz kuće kad je primjetio da je trudna“, kao i na zatvorske kazne usled ilegalnog abortusa. „Telo radnice, kako stari“, piše Eribon, „u svakom pogledu pokazuje šta je istina klasne egzistencije.“ Njen život, mahom lišen ljubavi, a pun prinude, uronjen je u svakodnevno nasilje, gde je prezir način života, a „ponižavanje drugih lako i jednostavno kao disanje“.

Rems je klasno podeljeni „grad uvreda“. Predgrađe u kom je autor odrastao može se opisati kao mesto na kom žive socijalno izgnani, kao svojevrsni geto ili „pozornica latentnog

građanskog rata“ u kojoj socijalna segregacija ide ruku pod ruku sa urbanom segregacijom, odnosno „rurbanizacijom“. Čak i „štajge“, ili svojevrsne škole gej života, iako predstavljaju retka mesta na kojima se dešava sudaranje različitih klasnih habitusa, lokaliteti su koje progoni istorija nasilja, na kojima se korača tankom linijom između „ranjavajućeg značenja reči uvrede i njenog ponovnog prisvajanja“.

U hrabrom i bespoštednom autokritičkom susretu sa nekadašnjim sobom, ili sa verzijom sebe kakvom je mogao postati, autor uviđa da povratak nije moguć, jer je nemoguće tako lako srušiti prepreke koje su se uz mnogo samoodricanja gradile godinama. Ostaje lekovita spoznaja da se makar simboličkim „premeravanjem udaljenosti“ može okončati izgњanstvo i patnja koju ono podrazumeva.